

ÊZİDİLE R

Meleke Tawus'un Çocukları

IRAK EZİDİ BÖLGESİ

Ezidilik daha çok Türkiye, Suriye, Irak ve İran bölgesinde belirli bir etnik grup içinde yaşayan kapalı – gizem dinlerinden birisidir.

Ezidi tanımlaması 'Dünyanın Yaradılışı' ilahisinde Tanrı'nın
-Ben kimim? sorusuna Melik Tawus'un -Sen Xuda'sın, Ben Ezda!
Sen Yaradansın Ben Mahlukat! Cevabından
Melik Tawus'a ait olanlar anlamından (Êzidi) geldiği söylenir.

KARAKUŞ

Adi bin Musafir

Emevi halifesi Merwan b. al-Hakam'ın soyundan gelen Şeyh Adi, 1073 ile 1078 yılları arasında Lübnan'ın Beka'a Vadisi'nde bulunan Beyt Far köyünde dünyaya gelmiştir. Şeyh Adi, gençliğinin bir kısmını aynı zamanda Abdulkadir Geylani'nin de öğretmeni olan Sufi hocası Hammad al-Dabbas ile çalıştığı Bağdat'ta geçirmiştir

Evrenin Yaradılışı

Cennet ve yeryüzü var olmadan önce,
Tanrı kendi saf ışığından bir inci yaratmıştır
ve onun içinde yaşamaya başlamıştır.
Yeryüzü daha sonra iki aşamada yaratılmıştır.
Bir feryat kopmuştur ve su yaratılmıştır.
Tanrı kozmik okyanusun tabanının altına
yerleştirilen Sac-e Nar 'ı, yaratmıştır.
Sac suyu ısıtmıştır ve buharından cennet,
köpüğünden de dünya yapılmıştır.
Sonra Tanrı Pir Binyamin olarak da bilinen Cebrail'i yaratmıştır.
Binyamin'in emrindeki Haftan'ın
ilk üyesi Pir Dawud, Tanrı ve Binyamin'in arasındaki
Akit'in Şahidi olarak yaratılmıştır.
Yedi Kutsal Varlığın diğer üyeleri de aynı şekilde
Şahit olarak ilaveten yaratılmıştır.
Sonra Akit yeniden tasvir edilir.
Her bir meleğin rolü bu zamanlarda tanımlanmıştır
ve Tanrı yasalarına riayet etmeleri ve belirli zamanlarda
yeryüzünden kendilerini göstermeleri koşuluyla
Meleklerin dünyayı yaratma isteğine razı olunmuştur.
Akit'i muhafaza etme görevi Binyamin'e bahşedilmiştir.
Yine bu zamanda boğanın kurban edilmesi töreni yapılmıştır.
Sonra yeryüzü şimdiki biçiminde yaratılmıştır,
değişken olan yeryüzü ve gökyüzü sabit durur hale gelmiştir.

İnsanın Yaradılışı

Ey melekler, ben Adem ve Havva'yı yaratacağım ve Adem'den de Şehid b. Cerra'yı vücuda getireceğim. Ondan yeryüzünde bir millet türeyecek, o millet de Melek Azrail yani Melek Tavus'a hürmet edecektir. Bu millete Yezidi milleti denecektir." der (Mushaf-ı Reş 14. gavl).

Tanrı Kara Dağa iner ve haykırır. Otuz bin melek yaratır. Bu melekler kırk bin sene kendisine ibadet ederler. Sonra onları Melek Tavus'a teslim edip göklere çıkar (Mushaf-ı Reş 16. gavl).

Adem ve Havva tohumlarını testiye mühürleyip kapatır; Dokuz ay sonra testileri açar; Adem'in testisinden bir kız ve bir oğlan çıkar. Havva'dan kötü haşereler ortaya yayılır. Adem'den olan soyun Êzidi soyu olduğu düşünülür. Adem ve Havva'nın ilişkisi sonucu diğer insanlar türer.

Kutsal Kitaplar

Mushaf-ı Reş,

Yezidilerin "gavl" dediği otuz üç ayetten oluşur. Bu kutsal kitap; Allah'ın kendi kutsal sırrından kainatın özü beyaz bir inciye yaratışından başlayıp her biri bir Yezidi şeyhinin adıyla anılan Yezidilerin yedi büyük meleğinin, Yezidilerin, diğer milletlerin, dünyanın, Tanrı'nın kendi zatından ve nurundan altı Tanrı yaratışından Melek Tavus ile Adem arasında geçen diyaloga, Adem ve Havva olayına, Melek Tavus'un Yezidiler için yeryüzüne inip onlara hükümdar atmasına, Yezidiler için yenmesi haram olan yiyecekler, söylenmesi haram olan sözler, giyilmesi haram olan renklere değinir.

Foto: Murat Adıgamaç

Kutsal Kitaplar

Kitab-ı Cilve

Kitab-ı Cilve, ilahi bir tarzda giriş ve beş bölümden oluşur. Tanrı, Êzidi kullarını muhatap alarak kendi gücü, kudreti, vaatleri, ruh göçü, yeniden dirilme konularını açıklar. Tanrı kitapta Êzidilere ayrıca öğütler vermektedir: Êzidilerin birlik, beraberlik ve kardeş olmalarını, tahrif edilmiş yabancı kitaplara itibar etmemelerini, kutsal kitaplarının korunması için yabancılara verilmemesi...

(BULUT; 2003: 193)

KUTLU

İBADET

Yezidiler güneşin doğduğu ve battığı sırada güneşe dönerek ibadet ederler. Eller ve yüz yıkandıktan sonra kollar göğüs üzerinde çapraz yapılarak güneşe doğru ayakta durulur.

Bu sırada şu dua okunur:

“Ey Şe Şems, bizi bedbahtlığa ve düşmanlığa karşı koru. Rabb!

Milletine karşı lütufkâr ol!

Rabb! Milletini müreffeh kıl.

Rabb! Çocuklarımızı koru! Rabb!

Tanığımız Melek Tavus’un ismidir.”

Sadece güneşin doğuşu ve batışı ile ilgili olan bu dua bittiği zaman Yezidi gömleğinin yakasını dudaklarına alır ve secdeye kapanarak toprağı öper.

(AYDIN; 1988: 64)

İBADET

Êzidiler'de toplu tapınım yoktur.
İnsanlar evinin önünde ibadet eder.
Toplu tapınım bayramlarda görülür.
Laleş'te yılda bir kez olarak
Hac sırasında da toplu ibadet edilir.

(SEVER; 1993: 67)

KARAKUS

Oruç

Yezidiler de Müslümanlar gibi alacakaranlıktan akşama kadar yemeden ve içmeden oruç tutarlar. Oruçları üçer gün olarak yılda iki defadır. Birisi Güneş Bayramındadır (İda Roza). Diğeri de 18 Şubatta olan Hızır-İlyas bayramından önce tutulmaktadır. Fakıran Kastının mensupları, bu oruçlara ilaveten Şeyh Adi şerefine nefis terbiyelerine önem verirler. Şex Adi gibi yaşamak olan MURBANİYYE ve SERSAL (yeni sene) de perhize devam ederler

(AYDIN; 1988: 64)

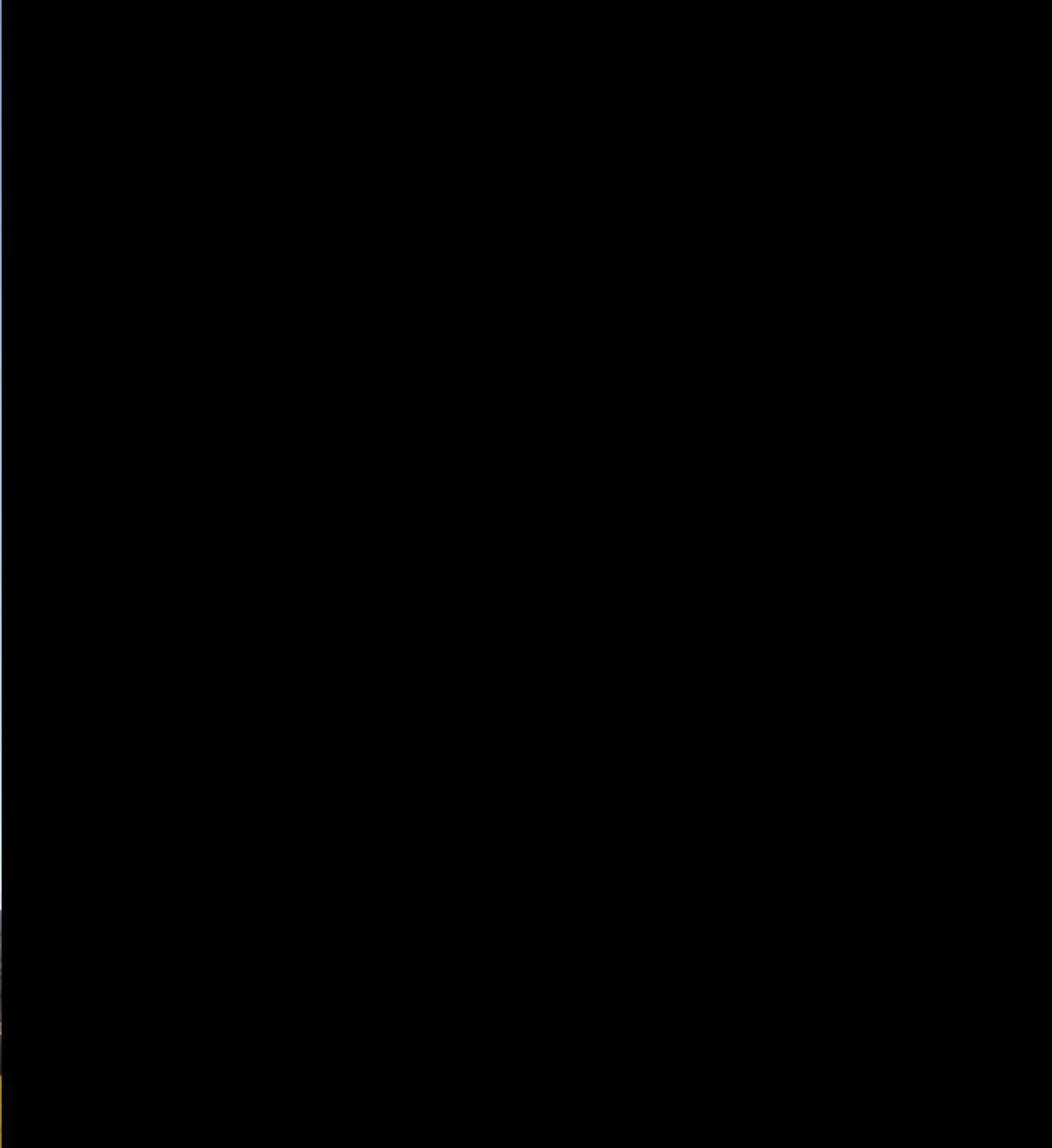
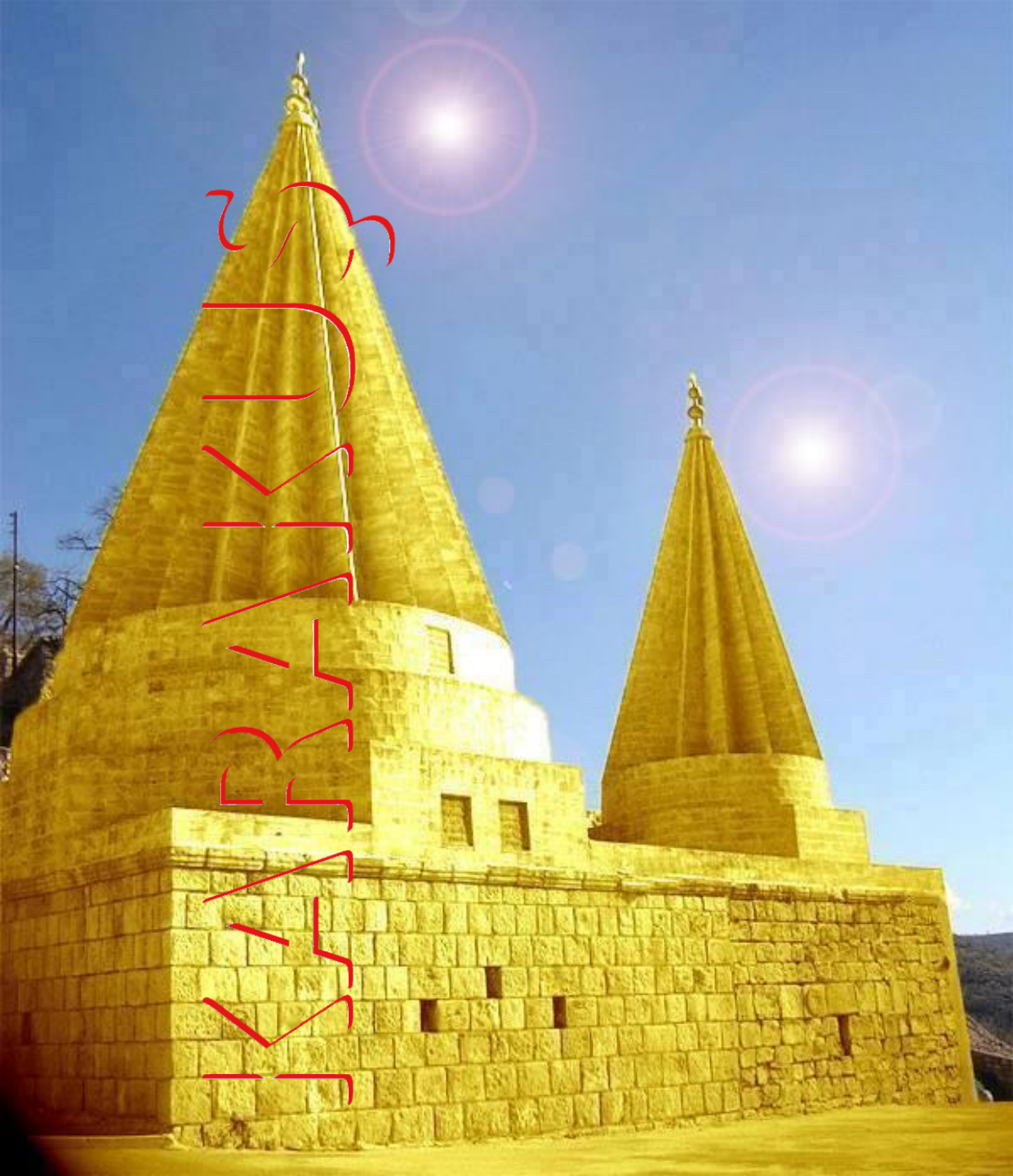

Cennet ve Cehennem

Tanrı ruhu bedensiz yaratır; Melek Tawus'a toprak vererek beden yaratmasını buyurdu. Melek Tawus Adem ve Havva'yı yarattı. Tanrı Ademi görerek çok beğendi ve Melek Tawus'a ona secde etmesini buyurdu. Melek Tawus bunu red ederek Tanrıdan başkasına secde etmeyeceğini söyledi. Tanrı onu cehennem ile cezalandırdı. Yedi bin yıl sonra O'nu haklı görerek sınamanın son bulmasını isteyip cehennemden çıkardı. Cezası sırasında Melek Tawus gözyaşlarıyla cehennemin ateşini söndürdü. Ve cehennem yok oldu.

Êzidiler reenkarnasyona inanırlar. Ceza ve ödül bu dünyadadır. Öteki dünya yeniden doğuş sırasında dünyaya ne olarak gelineceğinin karar verildiği bir yerdir.

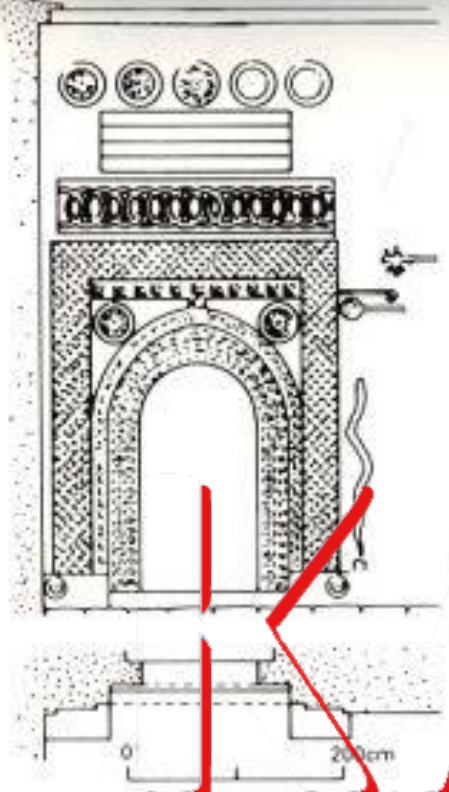

Fig. 7 Reconstruction of doorway into mausoleum.

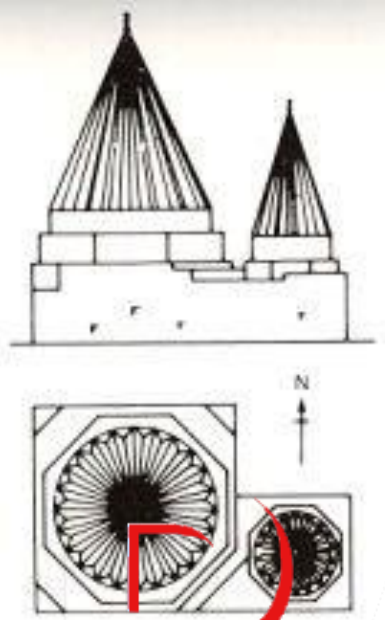

Fig. Conical domes

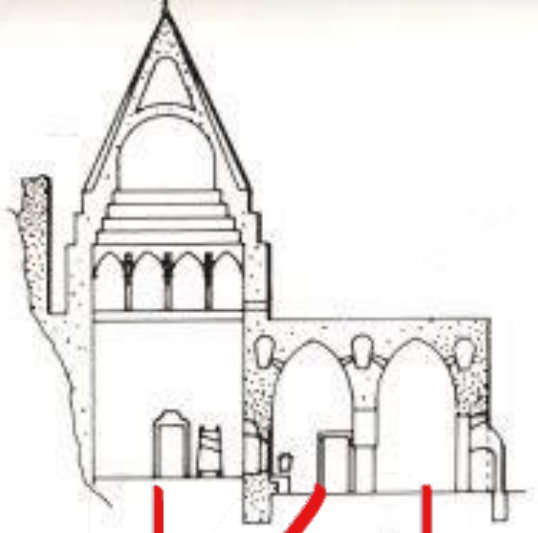

Fig. 3 Cross section A-B.

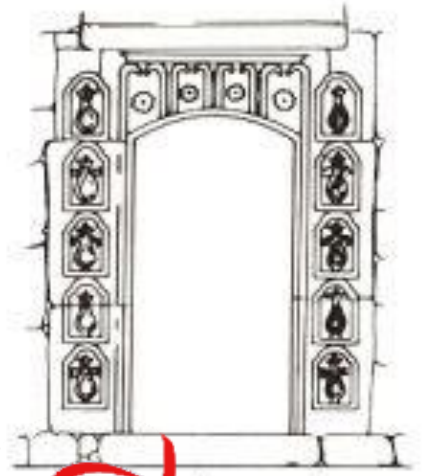
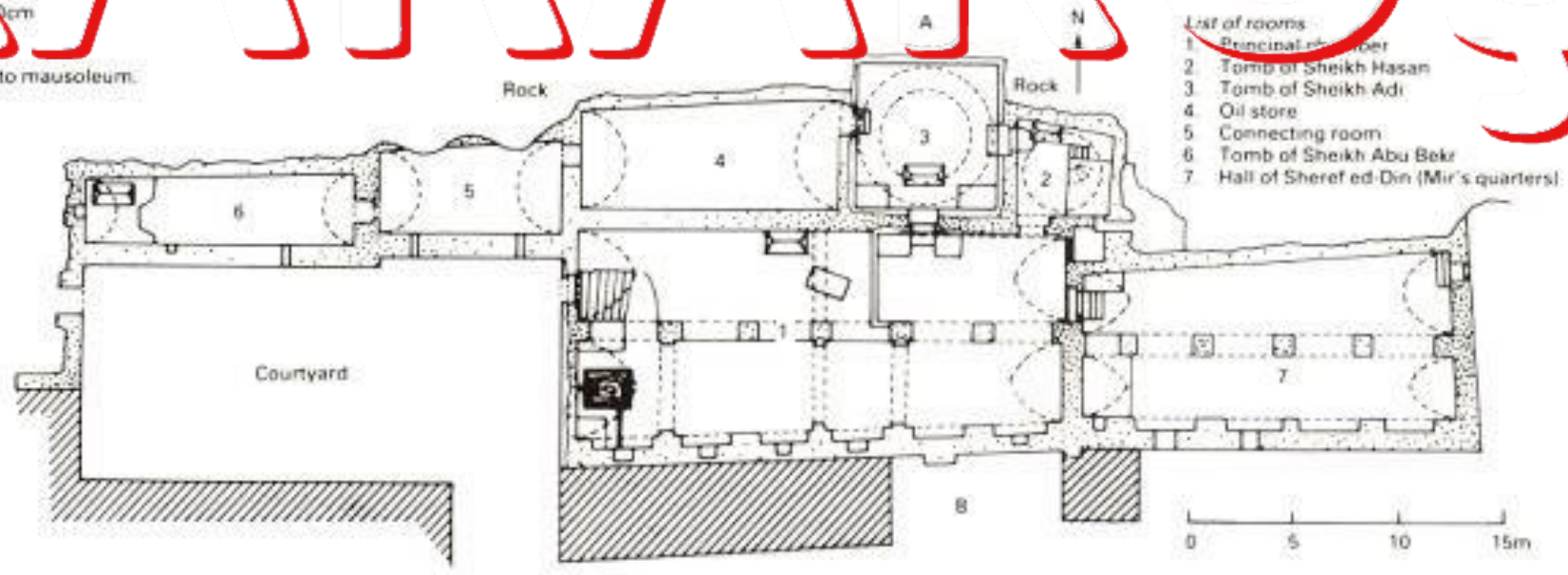

Fig. 4 Baptistry doorway.

- List of rooms
- 1. Principal chamber
 - 2. Tomb of Sheikh Hasan
 - 3. Tomb of Sheikh Adi
 - 4. Oil store
 - 5. Connecting room
 - 6. Tomb of Sheikh Abu Bekr
 - 7. Hall of Sherif ed-Din (Mir's quarters)

Fig. 5 Ground plan of mausoleum building

Kast Sistemi

Emir / Mir

Şexler

Pirler

Bave Çawış

Qewaller

Feqiranlar

Micewirler

Mürid

Koçak

Emirler

Toplumun sosyal, siyasi ve dinsel lideridir.
Emirlik babadan oğula geçen bir sistemdir.
Kararlarına karşı gelenleri aforoz edebilirler.

Şeyhler

Emirden sonra gelen ikinci dini liderdir. Dini konularda topluma rehberlik yapar. Şeyh Adi'nin müritlerinin soyundan gelirler. Evleri kutsaldır ve mabed niteliğindedir. Ziyaret makamlarının bekçiliğini de yaparlar.

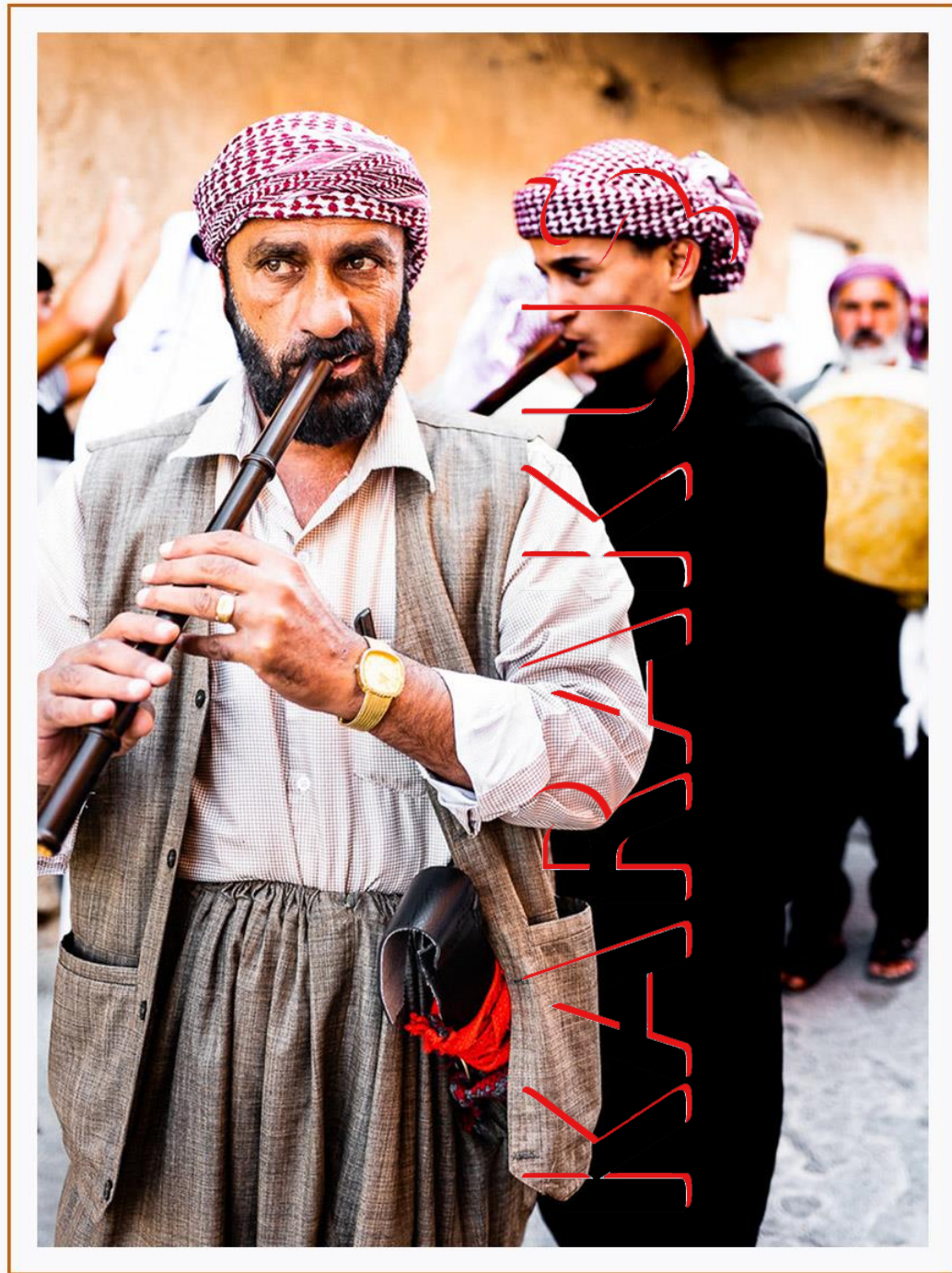
Pirler

Şeyhlerle aynı görevleri bulunmaktadır.
Bayramlarda, vaftizde, ölüm ve evliliklerde
Dini görevlerini yerine getirmektedirler.

Kavval

Dinî müzik icracısı için kullanılan kavval kelimesi, 'deyiş söyleyen kimse' anlamına gelmektedir. Kavvaller dini bayramlarda ve cenaze törenlerinde Def ve şibab (Kaval) eşliğinde ilahiler söylerler. Şeyh ve Pirlerden sonra gelen kavvaller küçük yaştan itibaren sıkı bir eğitimden geçirilir. Sancak denilen, tunçtan Melek Tavus sembolünü Ezidilerin yaşadığı yedi bölgeye götürmekle görevlidir.

Faqir

Zamanlarını tefekkür ve dua ile geçirirler.
Dini anlamda yetkiye sahip değildirler.
Kendilerine özel farklı giysileri vardır.
Başlarında keçeden bir başlık (Kullik)
bellerinde kırmızı beyaz kuşak bulunur.
Farklı olarak 92 gün oruç görevleri vardır.
Çatışmalarda aileler arası arabulucu olurlar.

Faqir

Günümüzde fakirlik babadan oğula geçmekle beraber geçmişte isteyen kişi Emir'in kabulüyle olabiliyordu. Dini Kuralları ihlal eden fakirlerin hırkası elinden alınır. Saçları kazıtılarak, çıırılçıplak olarak cemaatten kovulur.

Bunlar halktan kişiler olup hac için Laleşe gelip hizmete kalan kişilerdir.
Bayramlarda ziyaretçilerle ve mekanın temizliğiyle ilgilenirler.
Ölümlerle iletişim kurduğuna da inanılan Koçaklar da vardır.
18. yy Melik Tawus ile konuştuğunu söyleyen bir Koçak da vardır.

Mor Kırın (Vaftiz)

Êzidilerde doğum sonrası önemli farzlardan biri Mor Kırın (Mühürlemek) adlı vaftizdir. Doğumdan belirli bir süre sonra çocuklar Laleş'e getirilerek Kaniye Sippi (Ak Kaynak) adı verilen kutsal suda vaftiz edilir. Kaniye Sippi'nin sorumlusu pir eşliğinde çocuk üç kez suya batırılır. Günümüzde üzerine su serpilmektedir. Pir Mor Kırın duası okur. Göçler nedeniyle diaspora Êzidileri Laleş'e gitmeden kutsal su ile de vaftiz olmaktadır.

(TAŞÇIN; 2005: 27)

KARAKUŞ

Ahret Kardeşliği

Her Êzidi hayatta bir tane ahret kardeşi seçmelidir. Kardeşler birbirlerinden her anlamda sorumludur. Kendi aralarında evlilik yapmaları yasaklanmıştır. Bu nedenle kendilerine evlenme yasağı olan farklı gruplardan (Kast) Ahret Kardeşi seçilmektedirler. Erkeklerde olduğu gibi kadınlar arasında da olur.

(TAŞGIN; 2005: 28)

Kirvelik

Êzidilerde erkeklerde sünnet uygulaması vardır. Doğu Anadolu'da olduğu gibi Kirvelik uygulanır. Kirvelikte de Ahiret Kardeřlięinde olduğu gibi Aileler arasında evlilikler yasaktır (Beş kuşak). Bu nedenle genellikle din adamlarından seğilir. Müslümanlarla da Kirvelik kurumu işletilir.

KARAKUŞ

Saç Kesim Töreni

Bir erkek çocuğu yedi, dokuz veya en geç on birinci ayında saçı ilk kez kesilir. (Kız çocuklarının saçları kesilmez) Çocuğun Şeyh tarafından saçları iki tarafından üç bukle (Bısk) kesilir; iki bukle ebeveyne ve bir bukleyi şeyh alır. Saç kesimi ile çocuk inancın bir üyesi olur. Ezidi inancına göre bir erkek çocuğunun saçının sadece şeyh tarafından kesilmesi Ezidi kimliği ile dini bir özdeşleşmedir.

KARAKU

Cenaze Töreni

Cenaze töreni Şeyhin yönetiminde uygulanır. Ölünün gözlerine, kulaklarına ve ağızına Lales'teki Şeyh Adiyy'in türbesinden getirilen toz serpilerek, kefene sarılarak toprağa verilir. Mezar doğu yönünde kazılır, ölenin baş kısmı güneşin doğduğu yöne gelecek şekilde yerleştirilir. Ölen herkese, başının altına bir taş yerleştirilir. Mezarının üstü örtülmeden önce, bir parça peynir ve ekmek bırakılır. Ölen, üst tabakadansa, ölenin sevdiği bir eşyası mezarına bırakılır. (SEVER; 2006: 73-75)

Yasak ve Haramlar

Balık: Êzidi peygamberlerinden birine iman etiklerinden dolayı haramdır.

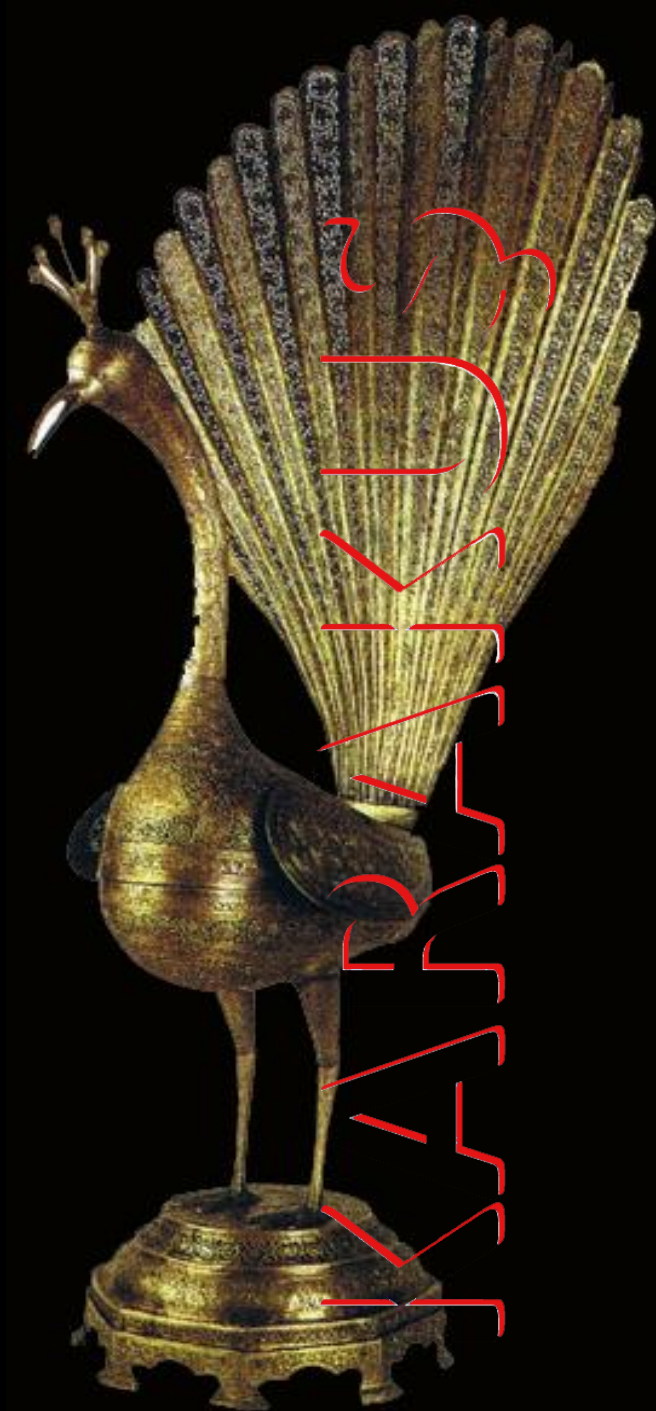
Geyik: Êzidilerin peygamberlerinden birinin keçisi olduğu için haramdır.

Horoz: Temsili olarak Melek Tavus'a benzediği için Êzidiler için haramdır

Tavşan: Rivayete göre, Şeyh Adi zamanında Şeyh Zengin avlanmaya çıkar ve avda bir tavşan görür. Tavşan kaçsa kaçsa Şeyh Adi'nin evine girer ve çıkmaz. Şeyh Adi tavşanı Şeyhe vermez. Ama Şeyh Zengin tavşanı zorla almak ister, Şeyh Adi buna çok kızar ve tavşanı kesip Şeyh Zengin'in önüne fırlatıp atar. Ve "bu bana haram olsun" der. Böylece tavşan yemek Êzidilere haram olur.

Koyun: Tanrı, melek Şeyh Sin'i koyun şekline döndürüp cennete götürür. Orada yününü kestirerek meleklerle elbise (hırka) yaptırıp onlara giydirir. Bundan dolayı din adamları beyaz elbise giyerler ve bu dini bir elbisedir. Bundan dolayı koyun eti yenilebilir ama yalnız din adamlarına haramdır.

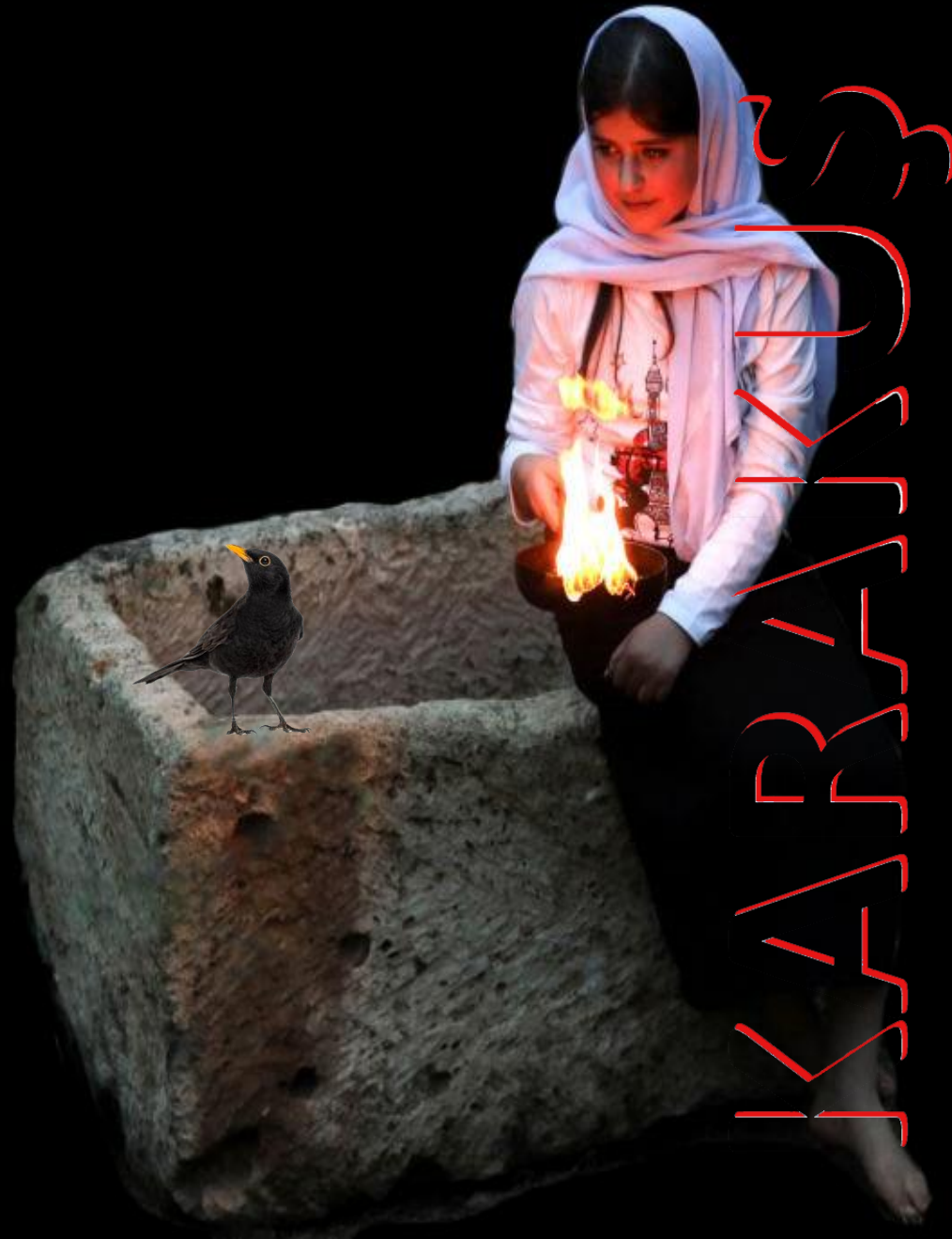
Marul: Marul Yezidilerin kadın peygamberi Hasiye'nin adına benzediğinden dolayı yenilmez (Mushaf-ı Reş 24.gavl). Çünkü marulun Arapça adı 'hass'dır. Başka bir rivayete göre Şeyh Adiy'nin yeğeni Şeyh Sahr'ı öldürdükleri zaman kanı marula akmış. Bundan dolayı Êzidiler için marul haramdır

Yasak ve Haramlar

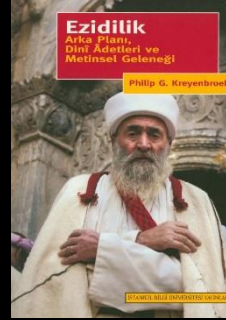
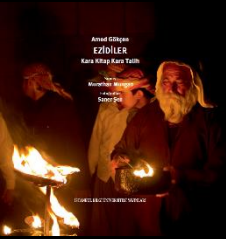
- * Êzidi inancı ile ilgili sırların yabancılara anlatılması yasaktır.
- * Şeytan, İblis, Şer, Melun gibi kelimelerin kullanılması yasaktır.
- * Mavi renk elbise giymek; ayakta işlemek, oturarak elbise giymek, Hamamda yıkanmak ve belirli yerlere tuvalet yapmak yasaktır.
- * Bıyık ve sakal makasla düzeltilir ama tamamen kesilmesi yasaktır.
- * İnsan öldürmek, küfretmek ve lanetlemek günahdır.
- * Ateşi kirletmek, üzerine kızgın su dökmek yasaktır.
- * Başkalarına ait tarak, ustura, kaşık, bardakları kullanmak yasaktır.
- * Başka inançların ibadethanelerine girmek yasaktır.

KARAKUS

KAYNAKÇA ve
OKUMA LİSTESİ

- ★ Erol Sever (1993) Yezidilik ve Yezidilerin Kökeni. Berfin Yayınları. İstanbul.
- ★ Ahmet Taşgın (2005) Yezidiler. Aziz Andaç Yayınları.
- ★ Faik Bulut (2003) Ortadoğu'nun Solan Renkleri. Berfin Yayınları. 2. Basım.
- ★ Amed Gökçen (2012) Osmanlı ve İngiliz Arşiv Belgelerinde Yezidiler. İBÜY.
- ★ P. G. Kreyenbroek (2017) Ezidilik: Arka Planı, Dinî Âdetleri ve Metinsel Geleneği. İBÜY.
- ★ Amed Gökçen (2012) Ezidiler: Kara Kitap, Kara Talih. İBÜY.
- ★ Çakır C. Süvari (2019) Ezidiler Etnodinsel Bir İnanç Olarak Ezidilik. Ütopya Yayınevi.

İsmail KARAKUŞ
karakus@ankara.edu.tr
Eğitim Amaçlıdır

